

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש ג'יני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל' 640-4333 (02) • פקס 640-4353 (02)
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

מלכים א פרק יב [1]- המלכת רחבעם ומרד ירבעם

הקדמה

בפרק יב אנו לומדים על פילוג הממלכה לשניים – ממלכת יהודה וממלכת ישראל. אירוע זה הוא בעל חשיבות רבה ביותר בתולדות העם ועומד במרכזו של ספר מלכים. שורשו של הפילוג בחיי שלמה בפרק יא, אבל הוא יוצא לפועל רק לאחר מותו – בימי רחבעם בנו, בפרק יב. בשני הפרקים מתואר הפילוג בשני מישורים: המישור הריאלי – התפוררות הממלכה והטעויות הפוליטיות, ורוחני – חטאי שלמה ורחבעם.

פרק יב נחלק לשני חלקים: חלקו הראשון עוסק בסיפור המלכת רחבעם והמרד שבא בעקבותיו:

א. המלכת רחבעם בשכם

- (א) וַיֵּלֶךְ רַחְבֵּעַם שָׁכֵם כִּי שָׁכֵם בָּא כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ:
(ב) וַיְהִי כְשִׁמְעוּ יִרְבֵּעַם בֶּן נִבְטָ וְהוּא עוֹדְנֵנוּ בְּמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיָּשֵׁב יִרְבֵּעַם בְּמִצְרַיִם:
(ג) וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ לוֹ וַיָּבֵאוּ וַיִּבְאֵהוּ יִרְבֵּעַם וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּדְבְּרוּ אֵל רַחְבֵּעַם לֵאמֹר:
(ד) אֲבִינָךְ הִקְשָׁה אֶת עַלְנוֹ וְאֶתָּה עָתָה הִקְלַת מַעֲבַדְתֵּנוּ אֲבִינָךְ הִקְשָׁה וּמַעֲלוֹ הַכְּבֹד אֲשֶׁר נָתַן עֲלֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ:
(ה) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לָכוּ עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלַי וַיֵּלְכוּ הָעָם:

ירבעם צריך לבוא לשכם המצויה בנחלת אפרים, השבט המרכזי בישראל. הוא בא אליהם לשם

המלכתו, ולא להיפך. כבר כאן יש הצהרה של העם על היחס המותנה למלכותו של רחבעם שיתגלה בהמשך. הם הקובעים את המקום והעיתוי, במגרש הביתי שלהם [שכם היא עירו של ירבעם, משבט אפרים].

צירופו של ירבעם משתלב אף הוא במגמה זו של עמידה עצמאית של העם מול רחבעם. ירבעם הופקד בידי שלמה על סבל בית יוסף, ולכן הוא העומד כנציג ישראל מול רחבעם בענין הקלת הסבל. נראה שיש כאן גם איום מרומז, שכן ירבעם היה בתקופת שלמה מורד במלכות, ונתפס כאיום על מלכות שלמה. וא"כ בהשבתו ארצה ובהעמדתו בראש המשלחת הישראלית יש העזה גדולה ואיום מרומז על האלטרנטיבה הקיימת לשלטון רחבעם.

הפסוק מתאר שני שלבים בהגעת ירבעם. בשלב הראשון שמע על מות שלמה, ולאחר ששלחו וקראו לו שב לישראל. מדוע לא בא כששמע? רד"ק כתב: 'וכבר שלחו וקראו לו ויהי כשמוע ירבעם מה ששלחו לו בא ממצרים ובא הוא וכל קהל ישראל בשכם...'. כלומר, השלב השני קודם לראשון, ולמעשה היה כאן שלב אחד, והשמיעה נעשתה בעקבות השליחות. אולם פירוש זה דחוק בלשון הכתוב. המצודות פירש שלמרות ששמע ישב במצרים, עד שקראו לו. משמעות הדבר היא שירבעם לא רצה לבוא מעצמו וניקק לקריאת העם כדי לעמוד בראשם מול רחבעם.

אפשרות שלישית היא שמדובר בשני אירועים שאירעו במקביל: מות שלמה הביא מחד להמלכת רחבעם ולהליכתו לשכם, אבל במקביל שמע גם ירבעם על מות שלמה, וקיבל הזמנה מהעם לבוא להמלכה. כך הלכו לשכם, במקביל, רחבעם וירבעם, וניצבו אחד מול השני כשתי האלטרנטיבות למלוכה.

בקשת ישראל להקלת העבודה היא בקשה לגיטימית. שלמה הפריז בעול הכבד שהטיל, שהיה מעל יכולת העם, ורחבעם מתבקש לשוב למצב הרגיל. אולם גם מאחוריה מסתתר איום המרומז במילה האחרונה: 'ונעבדך'. כלומר, שעבודם לרחבעם מותנה בהסכמתו להקלת העבודה.

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש ג'יני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל' 02-640-4333 • פקס 02-640-4353
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

ב. עצת הזקנים ועצת הילדים

- (ו) ויִוַעֵץ הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת הַזְקֵנִים אֲשֶׁר הִיוּ עֹמְדִים אֶת פְּנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו בְּהִיטּוֹ חַי לְאֹמֶר
אֵיךְ אַתֶּם נוֹעֲצִים **לְהַשִּׁיב** אֶת הָעַם הַזֶּה דָּבָר:
(ז) וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו לְאֹמֶר
אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עִבְדְּ לָעַם הַזֶּה וְעַבְדְּתָם וְעָנִיתָם וְדַבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם דְּבָרִים טוֹבִים
וְהָיוּ לְךָ עֲבָדִים כָּל הַיָּמִים:
(ח) וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְקֵנִים אֲשֶׁר יַעֲצֶהוּ וַיִּוַעֵץ אֶת הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ אֲשֶׁר הָעֹמְדִים לִפְנָיו:
(ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִה אַתֶּם נוֹעֲצִים **וְנָשִׁיב** דָּבָר אֶת הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבָרוּ אֵלַי לְאֹמֶר הֲקֵל מִן הָעַל
אֲשֶׁר נָתַן אֲבִיךָ עָלֵינוּ:
(י) וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ לְאֹמֶר כֹּה תֹאמַר לָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבָרוּ אֵלַיךְ לְאֹמֶר אֲבִיךָ
הַכֹּבֵד אֶת עַלְנֵנוּ וְאֶתְּהָה הַקֵּל מֵעַלְיָנוּ כֹּה תִדְבַר אֲלֵיהֶם קִטְנֵי עֶבֶה מִמֶּתְנֵי אָבִי:
(יא) וְעַתָּה אָבִי הָעֹמֵס עָלֵיכֶם עַל כְּבֹד וְאֲנִי אוֹסִיף עַל עַלְכֶם
אָבִי יִסֹר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אִיִּסֹר אֶתְכֶם בְּעַקְרָבִים:
(יב) וַיִּבְּאוּ יְרֻבָעַם וְכָל הָעַם אֶל רַחֲבֵעַם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
כְּאֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ לְאֹמֶר **שׁוּבוּ** אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי:
(יג) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת הָעַם קֶשֶׁה וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְקֵנִים אֲשֶׁר יַעֲצֶהוּ:
(יד) וַיִּדְבַר אֲלֵיהֶם כְּעֲצַת הַיְלָדִים לְאֹמֶר אָבִי הַכֹּבֵד אֶת עַלְכֶם וְאֲנִי אוֹסִיף עַל עַלְכֶם
אָבִי יִסֹר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אִיִּסֹר אֶתְכֶם בְּעַקְרָבִים:
(טו) **וְלֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל הָעַם כִּי הִיְתָה סִבָּה מֵעַם יְקֹזֵק לְמַעַן הָקִים אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דָּבַר יְקֹזֵק בְּיַד
אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי אֶל יְרֻבָעַם בֶּן נָבֹט:**

רחבעם פונה לשתי קבוצות יועצים – הזקנים והילדים, המשיאות לו עצות הפוכות. ובוחר לבסוף בעצת הילדים. נשווה בין שתי העצות, וננסה לבדוק מדוע בחר רחבעם בילדים:

- א. הזקנים היו עומדים לפני אביו, ואילו הילדים עומדים לפניו. יש לו קרבה גדולה יותר, יחד עם חוסר נסיון מדיני. נראה שהכינוי ילדים הוא ניגוד לזקנים, אבל גם מבטא יחס ביקורתי, שכן מבחינת הגיל מדובר באנשים בגילאי ארבעים, כגילו של רחבעם.
- ב. 'איך' ו'ומה'. יתכן שאצל הזקנים זו הצעה ואצל הילדים הוא מוכן מראש לקבל את דבריהם.
- ג. 'להשיב' - 'ונשיב'. רחבעם רואה עצמו חלק מהם, ולכן מקבל את דבריהם.
- ד. אצל הילדים הוא מוסיף את דברי העם הזה תוך השמטת הקושי של העבודה שהזכירו. זהו ביטוי לתפיסתו את בקשת העם כבקשה לא לגיטימית הנובעת מעצלות ולא מקושי אמיתי. הוא גם משמיט את מילת התנאי 'ונעבדך', משום שאין הוא מודע מספיק לאיום ולמצבו הפוליטי הבעייתי. השאלה העומדת על הפרק היא שאלת ההתייחסות לבקשת העם. אולם למעשה זה חשיבות מכרעת כיוון שהוא המעשה הראשון שלו כמלך ובו תימדד לראשונה יכולתו בעיני העם.
- ה. רחבעם עוזב את עצת הזקנים עוד קודם ששמע את העצה החילופית.

מה שורש ההבדל בין העצות? הזקנים מנתחים באופן מעמיק את המצב הפוליטי הבעייתי בו הוא נמצא. הם מציעים לו לרכוש את לב העם ואת סמכותו באמצעות הענות לבקשתם, שנראית לכאורה כיעבודותי של המלך לעמו אולם היא שתוביל בסופו של דבר להגברת השליטה שלו בעם. הדרך האמיתית לקנות את מעמדו היא לא באמצעות הטלת מרות, אלא באמצעות קניית אמון העם. בעיני הנער היהיר והבטוח בכוחו נראית עצה זו כעצה תבוסתנית [אם היום תהיה עבד לעם – והיו לך עבדים כל הימים].

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש גיני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל' 640-4333 (02) • פקס 640-4353 (02)
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

הילדים אינם מבינים את המצב הבעייתי, וחושבים שכוחו הוא בלתי מוגבל. הם מציעים לו להשתמש בכח מול כוח וכך לבסס את מעמדו. בולט לעין גם הסגנון הכוחני והברוטלי של הנערים המשתמשים בדימויים חריפים כדי להטיל מורא על העם. הנערים כן משתמשים בהכבדת העול של שלמה כדי לומר לעם שרחבעם יקשה עוד יותר מאביו את העול. הכתוב מעיר, שהיתה סיבה מעם ה'. זאת כדי לבאר את פשר המעשה שנראה לא הגיוני. כאמור, כאן משולב ההיבט הרוחני שמיימי במישור הריאלי. אולם נראה שיש לו גם הגיון משלו. ירבעם פועל באופן כוחני וממשיך את המגמה של השעבוד שהחלה בתקופת אביו כיוון שהוא בוטח בכוחו וסמוך על עוצמתו. חטאו הוא חטא היהירות והגאווה, ששורשם בחטאי שלמה אביו. הבטחון המופרז בכוחו ובמלכותו הופך לרועץ. זהו היפוך של תחילת מלכות שלמה, שמבקש לשפוט את העם ולהיות משרתו. שלמה מטיל מסים על העם אבל במקביל העם נשאר שמח ומרוצה ממצבו, כיוון ששלמה משכיל לפעול בחכמה בתחום המס. לעומת זאת באחרית ימיו מהרגע שהמלכות הופכת למטרה בפני עצמה הנטל יוצא מפרופורציה ומתחילה התמרמרות על השעבוד. ירבעם ממשיך קו זה של אחרית ימי שלמה ומקצין אותו. בכך העונש הוא תוצאה ישירה והגיונית של החטא. יועץ המלך.. קשה' – בניגוד לבקשתם להקל את עולו הקשה, משיבם המלך בלשון קשה.

ג. המרד

(טז) וַיֵּרָא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר
מִה לָנוּ חֶלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשִׁי לֹא־הָלִיךְ יִשְׂרָאֵל עִתָּה רְאֵה בֵּיתְךָ דָּוִד
וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא־הָלִיּוֹ:
(יז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחִבְעָם: פ

(יח) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחִבְעָם אֶת אֲדָרָם אֲשֶׁר עַל הַמָּס וַיִּרְגְּמוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בּוֹ אֶבֶן וַיָּמָת
וְהַמֶּלֶךְ רְחִבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בְּמִרְכָּבָה לְנוֹס יְרוּשָׁלַם:
(יט) וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ס
(כ) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי שָׁב יְרֻבְעָם
וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ אֹתוֹ אֶל הָעֵדָה וַיִּמְלִיכוּ אֹתוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל
לֹא הָיָה אַחֲרָי בֵּית דָּוִד זֹלָתִי שֶׁבֶט יְהוּדָה לְבָדוֹ:

(כא) וַיִּבְאוּ וַיִּבְא רְחִבְעָם יְרוּשָׁלַם
וַיִּקְהַל אֶת כָּל בֵּית יְהוּדָה וְאֶת שֶׁבֶט בְּנֵימִן מֵאָה וּשְׁמֹנִים אֶלֶף בַּחֹר עֲשֵׂה מִלְחָמָה
לְהִלָּחֵם עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְהַשִּׁיב אֶת הַמְּלוּכָה לְרְחִבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה: פ
(כב) וַיְהִי דְבַר הָאֱלֹהִים אֶל שְׁמַעְיָה אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר:
(כג) אָמַר אֶל רְחִבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה
וְאֵל כָּל בֵּית יְהוּדָה וּבְנֵימִן וַיִּתֵּר הָעָם לֵאמֹר:
(כד) כֹּה אָמַר יְקֹנָק לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּן עִם אַחֲיֵכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי מֵאֲתִי נִהְיָה הַדְּבָר הַזֶּה
וַיִּשְׁמְעוּ אֶת דְּבַר יְקֹנָק
וַיִּשְׁבוּ לְלֶכֶת כַּדְּבַר יְקֹנָק: ס

ניתן להצביע על שלושה שלבים במהלך המרד:

- א. סירוב רחבעם – הכרזת המרד בישראל, וכנגדו המלכת רחבעם ביהודה.
- ב. שליחת אדורם ורגימתו. פשיעת ישראל, והמלכת ירבעם.
- ג. ניסיון השבת המלכות, ועצירתו בידי הנביא. הפילוג מקבל תוקף.

בשלב הראשון מגיב העם לדברי רחבעם, ועונה באותה מטבע: 'וישיבו העם את המלך דבר'.

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש ג'יני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל' 640-4333 (02) • פקס. 640-4353 (02)
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

קריאתם 'מה לנו חלק בדוד'... הינה קריאת המרד שטבע שבע בן בכרי בימי דוד, ועתה חוזרת ונקראת בפיהם.

בשלב זה לא מבין עדיין רחבעם את משמעות ההתרחשויות ושולח את אדורם שעל המס, כביטוי לשילטונו – עסקים כרגיל. ממשיך לפעול בתוקפנות וביהירות, תוך התעלמות מהשטח. התוצאות מגיעות מיד – אדורם נרגם ורחבעם ניצל ברגע האחרון. ללמדך שהוא היה בטוח בכוחו ולא דאג לעצמו כלל. כאן נאמר: 'ויפשעו'. המרד מקבל ביטוי מעשי חריף – ניסיון הריגת המלך. רחבעם לא מתייאש, ומנסה בפעם השלישית לכפות את מרותו על העם, הפעם בכח רב, לאחר שכמעט מצא את מותו. כנגד דברי ההתנגדות למס הוא שלח את אדורם, וכנגד המרד האלים הוא מפעיל את הצבא. 'ויבוא רחבעם ירושלים' הוא המשך של פסוק יח – 'התאמץ.. לנוס ירושלים'. הוא מגייס את יהודה ובנימין למלחמה. אולם שמעיה איש האלהים מודיע לו לחדול מכך, כיוון שהדבר נהיה מאת ה'. רחבעם מציית לדבר ה' ושב על עקבותיו. שלוש שיבות בפסקה: שיבת ירבעם למלוכה – כנגדה השבת המלוכה של רחבעם – ולבסוף שיבתו מהמלחמה. פסקה זו מדברת בשבחו של רחבעם שקיבל את הגזרה האלהית ולא נאבק בה. יש כאן שמיעה לדבר ה' כנגד אי השמיעה לדברי העם [יתכן שזהו מהרמוז בשמו של איש האלהים, שלא פגשנו במקום נוסף – שמעיה]. מכאן אתה למד על תודעתו של רחבעם המבטל רצונו למלך מפני רצון ה', וממילא רואה את מלכותו תלויה בדבר ה'.

וראוי להשוות את נסיונו של רחבעם להשיב את המלוכה בפסוק כא, לדברי ה' בפסוקים כג כד. בפסוק כא שני חלקי הממלכה מכוונים בתים: בית יהודה ובית ישראל, 'רחבעם בן שלמה' רוצה להלחם בבית ישראל כדי להשיב אליו את המלוכה. אולם בדברי ה' נאמר 'ולא תלחמון עם אחיכם בני ישראל'. בני ישראל הוא כינוי כללי ומאחד לכל העם. ועוד, שבדברי ה' נוסף לשמו של רחבעם בן שלמה הכינוי 'מלך יהודה'. בכך ניטלת ההצדקה ממעשהו של רחבעם, וניתנת גושפנקה נבואית למצב הפוליטי החדש.